

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ana Jagunic

En framtida IS-tribunal

– *tomma ord eller en reell möjlighet?*

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: VT 2019

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
1 INLEDNING	3
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte och frågeställning	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Forskningsläge	5
1.5 Metod och perspektiv	5
1.6 Material	6
1.7 Disposition	7
2 SITUATIONEN I SYRIEN OCH IRAK	8
2.1 Islamiska staten	8
2.2 Syrienkonflikten, Irak och andra stater	9
2.3 Folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser	10
2.4 Första steget – utredningsmekanismer	12
3 DET POLITISKA LÄGET I SÄKERHETSRADET	13
4 KRIGSFÖRBRYTARTRIBUNALER	15
4.1 Nürnberg	15
4.2 Jugoslavien och Rwanda	17
4.2.1 Jurisdiktion	17
4.2.2 Bedrifter och misslyckanden	18
4.2.3 Tribunaler upprättade med stöd av kapitel VII FN-stadgan – innebörd	18
4.3 Hybrida tribunaler	19
4.3.1 Specialdomstolen för Sierra Leone	19
4.3.2 Tribunalen för Libanon	20
4.3.3 Kambodjatribunalen	20
4.3.4 Kosovo och Östra Timor	20
4.4 ICC – en mellanstatlig överenskommelse	21

5	UNIVERSELL JURISDIKTION	23
5.1	Allmänt	23
5.2	Universell jurisdiktion vad gäller Irak och Syrien	24
6	ANALYS	26
6.1	Kan en IS-tribunal upprättas?	26
6.2	Moral och rättvisa	28
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	30

Summary

During the past five years, the Islamic State has been responsible for a large amount of pain and suffering. War crimes, crimes against humanity and genocide have been committed in the areas the group controlled in Iraq and Syria. Now as the Kalifate's last strongholds have been defeated, the international community stands before a new task; how and where shall the individuals responsible be punished? Some politicians are now calling for an IS-tribunal as a solution to the problem.

Truthfully, it is very far from being that simple. Historically, the establishment of international tribunals is a rare occurrence. The ICTY and ICTR postulated a unified Security Council and the tribunals have been criticized for being both exceedingly expensive and ineffective. Other forms of tribunals have been established, so called hybrid tribunals. However, these have all resulted from prior agreements between the UN and the state in question. Furthermore, the ICC lacks jurisdiction over the situations in Syria and Iraq since neither have ratified the Rome Statute. The Security Council has the power to refer a situation to the ICC but both Russia and China have vetoed a resolution of that category. Lastly, the possibility for national courts to prosecute on basis of universal jurisdiction remains. A right most states recognize in theory, but rarely use in practice.

Furthermore, other parties to the conflict in Iraq and Syria are also committing international crimes. Supported by Russia, the Syrian regime's systematic attacks on civilians amount to crime against humanity. Moreover, the Iraqi forces, the US-led coalition and other combating parties are responsible for war crimes. Due to the conflict's current state and the political situation in the Security Council, remedy for all victims is practically impossible. Nevertheless, even if an IS-tribunal could be established the question remains; should the international community seek this kind of one-sided justice?

Sammanfattning

Islamiska Staten har de senaste fem åren orsakat oerhört mycket smärta och sorg. Krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord ska ha begåtts i de områden rörelsen kontrollerat i Irak och Syrien. Nu när kalifatets sista fästern besegrats står det internationella samfundet inför en ny utmaning; hur och var ska de ansvariga individerna straffas? Vissa politiker har numera hävdat att en IS-tribunal vore lösningen på problemet.

Så enkelt är det dock inte. Upprättandet av internationella tribunaler är historiskt sett en sällsynt företeelse. Jugoslavien- och Rwandatribunalerna förutsatte ett enat säkerhetsråd och processerna har anklagats för att både vara för dyra och långsamma. Andra varianter av tribunaler som upprättats, så kallade hybrida tribunaler, har alla byggt på ett samarbete mellan FN och den konfliktdrabbade staten i fråga. Därutöver har ICC inte jurisdiktion över situationerna i Syrien och Irak då ingen av staterna anslutit sig till Romstadgan. Säkerhetsrådet har dock makten att hänskjuta en situation till ICC men både Ryssland och Kina har använt sitt veto för att stoppa detta. Sedan kvarstår staters möjlighet att åtala med stöd av universell jurisdiktion. En rätt de flesta stater erkänner i teorin, men sällan tillämpar i praktiken.

IS är dock inte den enda part som begått folkrättsliga brott i det konfliktdrabbade området. Syriska regimen stödda av Ryssland har använt kemiska vapen och utfört attacker av civila mål till den grad att det ansetts utgöra brott mot mänskligheten. Även irakiska staten, den USA-ledda koalitionen och andra stridande grupper ansvarar för krigsförbrytelser. Vad för rättvisa skulle egentligen skipas av en tribunal med mandat att enbart åtala en av de stridande parterna? Den komplicerade konflikten och det låsta läget i säkerhetsrådet omöjliggör dock i dagsläget upprättelse för alla offer. Även om en IS-tribunal skulle kunna upprättas återstår frågan: ska det internationella samfundet sträva efter sådan ensidig rättvisa?

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I början av mars 2019 skrev en rad svenska tidningar artiklar om att svenska politiker börjat prata om en internationell tribunal eller insats för att döma de brott begångna av Islamska Staten (IS).¹ I en intervju med Aftonbladet angav statsminister Stefan Löfven att en tribunal eller liknande bör upprättas för att lagföra de folkrättsliga brotten.² Kristdemokraterna lämnade redan i november 2018 in en motion till riksdagen i vilken det föreslogs att riksdagen skulle ge regeringen uppdraget att lägga fram ett förslag i Förenta Nationernas (FN) säkerhetsråd för att inrätta en internationell domstol för IS-/Daishkrigare.³ Motionen bereds ännu i utrikesutskottet.⁴

Den 12 mars 2019 hölls en debatt i riksdagen om bland annat hanteringen av IS-återvändare. Inrikesminister Mikael Damberg angav å regeringens vägnar att även om svenska domstolar har en långtgående rätt att döma för våldsbrott utomlands anser regeringen att en gemensam internationell insats är det bättre alternativet för att skipa rättvisa. Enligt regeringen vore det önskvärt att rättegångarna sker på platsen de eventuella brotten begåtts då det medför närhet till vittnen, bevis och offer. Andreas Carlson (Kristdemokraterna) välkomnade detta då hans parti länge krävt att regeringen i internationella sammanhang ska driva frågan om en IS-tribunal. Liberalerna ansåg att Sverige tillsammans med andra länder bör pröva frågan om en internationell IS-tribunal, men belyste att hinder kan föreligga. Rasmus Ling (Miljöpartiet) framförde att IS-krigare helst bör lagföras i en internationell tribunal, och att de svenska medborgarna inte ska hämtas hem. Centerpartiet anförde att partiet inte stängt dörren för en internationell tribunal. Vänsterpartiet ställde

¹ Artikel i SvD, ”Damberg: Växande intresse för IS-tribunal.”; Artikel i DN, ”Sverige kräver IS-tribunal för att döma terrorister”.

² Artikel i Aftonbladet, ”Stefan Löven: begår man terroristbrott ska man dömas”.

³ Mot. 2018/19:2447

⁴ Sveriges Riksdag, *Dokument & lagar*, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/inratta-en-internationell-tribunal-for-is-krigare-_H6022447>, hämtad 2019-04-25.

sig bakom ett samarbete länder emellan för att få personer dömda. Om detta sker i Sverige, Haag eller i en hybriddomstol spelar dock mindre roll.⁵

Det kan utläsas att det bland ledamöterna i Sveriges riksdag ändå finns en önskan om att en IS-tribunal ska upprättas. Det är dock inte tydligt i debatten eller övriga utlåtanden om insatsen enbart ska beröra IS-återvändare eller alla IS-krigare. En politisk debatt och en juridisk argumentation särskiljer sig i många hänseenden. En internationell insats är förvisso en politisk fråga då samarbete stater emellan är en grundförutsättning. För juriststudenten ter det sig dock naturligt att ifrågasätta politiska utlåtanden och utreda om det politiken lovar är genomförbart juridiskt.

1.2 Syfte och frågeställning

Denna uppsats syftar till att utreda möjligheten att genom en internationell insats upprätta en tribunal för att åtala de IS-krigare som ansvarar för de grövsta internationella brott som har begåtts i Syrien och norra Irak. De internationella brott denna utredning fokuserar på är folkmord, krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten. Syftet är även att diskutera och ifrågasätta varför just en IS-tribunal ska upprättas i ljuset av begreppet rättvisa.

Sammantaget avser uppsatsen besvara följande frågeställningar:

1. Kan en IS-tribunal upprättas inom ramen för gällande internationell rätt?
2. Vad talar för respektive emot upprättandet av en IS-tribunal ur ett naturrättsligt perspektiv?

⁵ Sveriges Riksdag, Webb-tv, *debatt 12 mars 2019 om IS-återvändare*, <https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/aktuell-debatt/aktuell-debatt-om-hantering-av-is-atervandare_H6C120190312ad>, hämtad 2019-04-25.

1.3 Avgränsning

Undersökningen är begränsad till att omfatta dåd utförda i de områden IS kontrollerade i Irak och Syrien. Av utrymmesskäl behandlas inte framväxten av samt rättskällorna bakom brottskategorierna krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord. En utförlig redogörelse för konflikten och läget i Syrien och Irak får också lämnas utanför uppsatsen. Genomgången av olika tribunaler och Internationella brottmålsdomstolen (ICC)⁶ görs på ett övergripande sätt och vissa aspekter av domstolarnas jurisdiktion redovisas inte. Detta på grundval av att en för deskriptiv redogörelse av dessa domstolars funktion inte är av intresse för uppsatsens analys. Den Internationella militärtribunalen för Fjärranöstern utelämnas helt och hållet. Det är otydligt om en IS-tribunal ska vara lösningen på att hantera de IS-krigare som återvänder till Europa eller om en tribunal ska syfta till att lagföra de allvarligaste brotten begångna av IS. Författaren har dock beslutat att endast undersöka upprättandet av en IS-tribunal med syfte att åtala de ansvariga för de grävsta internationella brotten.

1.4 Forskningsläge

Det finns omfattande material som berör internationell straffrätt (ICL)⁷ och de olika krigsförbrytartribunalerna som har upprättats genom historien. Då inrättandet av en IS-tribunal är en ny idé finns det näst intill inget material eller någon studie som behandlar just detta.

1.5 Metod och perspektiv

Inledningsvis avser uppsatsen att utreda om det finns folkrättsliga juridiska redskap för att upprätta en IS-tribunal. I detta syfte tillämpas en rättsanalytisk metod för att fastställa det internationella rättsläget. Denna metod är friare än

⁶ International Criminal Court.

⁷ International Criminal Law.

den rättsdogmatiska och öppnar upp för användandet av annat material än de traditionella rättskällorna.⁸ Utredningen är inte strikt juridisk och med metoden som redskap kan författaren även analysera det internationella politiska läget och belysa de för- och nackdelar tidigare krigstribunaler inneburit.

I den analyserande delen appliceras också ett naturrättsligt perspektiv. Naturrätten associerar juridik med rättvisa.⁹ Enligt naturrätten finns det en objektiv moral och detta synsätt genomsyrar den utveckling av mänskliga rättigheter som skett på 1900-talet. Internationella konventioner och rättighetskataloger återspeglar att vissa värden anses vara goda, oavsett vad lagstiftning säger.¹⁰ ICL har betraktats som ett medel för att upprätthålla grundläggande mänskliga rättigheter och värna om den objektiva rättvisan.¹¹ Varför just en IS-tribunal bör upprättas ifrågasätts därför ur ett rättviseperspektiv.

1.6 Material

För att kunna klargöra om en IS-tribunal kan upprättas undersöks uppkomsten och framväxten av tidigare krigstribunaler. I detta syfte har tidigare krigsförbrytartribunalers stadgor studerats. Ytterligare information om tribunalerna har författaren funnit i juridisk doktrin. Vad gäller andra möjligheter att lagföra dessa brott har en undersökning av ICC och universell jurisdiktion genomförts. För att förstå gränserna för ICC:s jurisdiktion har domstolens stadga studerats. Fakta om universell jurisdiktion har primärt hittats i juridisk doktrin. Upplysningar om de internationella brott som ska ha begåtts av IS och andra parter i Irak och Syrien har till stor del inhämtats från rapporter utfärdade av Human Rights Watch (HRW) och FN:s Människorättsråd (HRC).¹² Resolutioner antagna av olika FN-organ har

⁸ Sandgren (2018) s. 50–51.

⁹ Schultz (2018) s. 99.

¹⁰ Ibid. s. 106–107.

¹¹ Luban (2010) s. 574.

¹² Human Rights Council.

också varit informationsgivande. Vid granskningen av det politiska läget i säkerhetsrådet har blockerade resolutionsförslag studerats tillsammans med juridisk doktrin. En del artiklar i dagstidningar har också fått användas. En majoritet av materialet har varit på engelska och eventuella översättningar är författarens egna.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med ett kapitel om situationen i Syrien och Irak. I denna del redogörs för de internationella brott som begåtts av IS i området, men även av andra stridande parter. Efterföljande kapitel behandlar det politiska läget i FN:s säkerhetsråd¹³, då detta också har betydelse för utredningen. Fjärde kapitlet redogör för tidigare internationella krigsförbrytartribunaler och ICC. En genomgång av staters universella jurisdiktion görs i det femte kapitlet för att belysa denna möjlighet och diskutera om en IS-tribunal är nödvändig. Resultatet analyseras sedan i två steg. Den första delen utgör författarens egna slutsatser om huruvida en IS-tribunal kan upprättas. Andra delen av analysen är mer abstrakt med fokus på begreppet rättvisa.

¹³ Härefter säkerhetsrådet.

2 Situationen i Syrien och Irak

I många år har det skrivits om de grymheter som begåtts av IS. Gruppens militära framgångar i Syrien och Irak, förföljelse av religiösa grupper och minoriteter, ansvar för bombdåd och terrorattentat, videofilmade avrättningar och brutalitet i övrigt har skapat ett utbrett internationellt intresse av att stoppa organisationen och ställa de ansvariga inför rätta.¹⁴ Situationen i Irak och Syrien har dock haft flera inblandande parter och för att kunna bedöma legitimiteten i upprättandet av en IS-tribunal måste även andra aktörers agerande i Syrien och Irak under den aktuella tidsperioden beaktas.

2.1 Islamiska staten

Islamiska staten (IS), Islamiska staten i Irak och Syrien (ISIS), Islamiska staten i Irak och Levanten (ISIL), eller den arabiska versionen Daish/Da'esh. En terrororganisation och militant sunniislamistisk rörelse som har sina rötter i en mindre grupp från Afghanistan vilken bildades runt millenniumskiftet. 2004 ombildades gruppen till att vara al-Qaidas irakiska gren. År 2006 utropades Iraks islamiska stat i de områden gruppen kontrollerade. Upproret mot Syriens president Bashar al-Asad 2011, som senare kom att utvecklas till ett fullskaligt inbördeskrig, utnyttjades av rörelsen som de efterföljande åren erövrade stora områden i Syrien och Irak. 2013 bytte Iraks islamiska stat namn till ISIL då en klyfta uppstått med Al-Qaida. I juni 2014 erövrade ISIL Mosul, men även andra städer i Irak och östra Syrien. I slutet av samma månad utropade gruppen ett kalifat och ändrade sitt namn till Islamiska staten.¹⁵ I de kontrollerade områdena avrättade IS människor som inte var sunnimuslimer, så som shiamuslimer, alawiter och yazidier.¹⁶

¹⁴ Nationalencyklopedin, Islamiska staten.

¹⁵ Författaren i uppsatsen har valt att använda denna benämning.

¹⁶ Nationalencyklopedin, Syriska inbördeskriget.

Flera stater och parter har stridit för att driva ut IS ur dessa områden. Iraks regim har med anledning av oro som råder i landet behövt be om hjälp utifrån för att driva ut IS. Iran har skickat styrkor till stöd för den irakiska regeringen. I kurdiska områden har olika kurdiska grupper också stridit mot IS. 2014 inledde USA i samarbete med flera andra allierade europeiska och arabiska stater (inkluderade Australien, Kanada, Danmark, Belgien, Frankrike, Holland, Storbritannien, Saudiarabien, Qatar och Jordanien) flyganfall mot organisationens fäste i Irak och Syrien.¹⁷ Denna koalition har främst stöttat de irakiska och kurdiska styrkorna. Turkiet har genomfört flyganfall både mot IS och de kurdiska styrkorna. I Syriens inbördeskrig har IS varit en av de oppositionsgrupper Asad-regimen stridit mot. Ryssland, vilka stöttar al-Asad, har därmed också utfört attacker av IS ockuperade områden.¹⁸

I januari 2019 hade IS helt förlorat kontrollen över deras territorium i Irak och hade endast ett fåtal svaga fästen i Syrien.¹⁹ I mars 2019 förlorade IS det sista av dessa fästen då en offensiv genomfördes av Alliansen Syriska Demokratiska Frontens kurdiska styrkor (SDF).²⁰ Det är SDF som fått hantera alla de tillfångatagna IS-krigarna. De har yttrat en besvikelse över västvärldens agerande och brist på ansvarstagande för sina medborgare. Enligt SDF har de blivit lämnade att sköta problemet utan en tydlig internationell plan för framtiden. Därför har de uttryckt att en internationell tribunal för att pröva dessa personers ansvar är nödvändig.²¹

2.2 Syrienkonflikten, Irak och andra stater

Situationen i Syrien och Irak har minst sagt varit komplicerad. Dels på grund av alla de olika stridande lokala grupperna, dels att andra stater haft intresse i konflikten och agerat därefter. Ryssland har skickat vapen till syriska armén och varit syriska regimens främsta stöd. USA, Frankrike och Storbritannien

¹⁷ Nationalencyklopedin, Syrisk inbördeskriget.; Nationalencyklopedin, Islamiska staten.

¹⁸ Svenska FN-förbundet, Islamiska Staten.

¹⁹ Letter dated 16 July 2018, S/2018/705, s. 5.

²⁰ Nationalencyklopedin, Islamiska staten.

²¹ Artikel i BBC, "Islamic State group: Syria's Kurds call for international tribunal".

har däremot gett sitt stöd till oppositionsgrupper i Syrien. Säkerhetsrådet var därmed splittrat redan vid konfliktens början. Ryssland började år 2015 till stöd för al-Asad utföra flygattacker. Sedan 2014 har den USA-ledda koalitionen genomfört flera flyganfall av områden IS kontrollerade, dock ej på Asad-regimens områden.²²

2.3 Folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser

Olika människorättsorganisationer och FN-organ har kontinuerligt rapporterat om kränkningar av mänskliga rättigheter i Syrien och Irak. HRW har i sina årliga världsrapporter sedan 2011 återkommande redogjort för de illdåd som skett i området. Även HRC har oavbrutet uppmärksammat de grymheter som begåtts. Redan 2011 upprättade HRC en oberoende internationell utredningskommission för Syrien.²³ Sedan dess har kommissionen redovisat flera rapporter till generalförsamlingen vilka bland annat belyst att IS attacker mot yazidier kan innefatta folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. Dessutom har kommissionen rapporterat att den syriska regimen använt kemiska vapen och att dess attacker mot civila mål utgör krigsförbrytelser under internationell lag.²⁴ HRC har också utfärdat resolutioner vilka fördömer våldet i Syrien och erkänner att de handlingar vilka begåtts under konflikten kan utgöra internationella brott.²⁵

Från och med 2013 intensifierades konflikten i Syrien. Massavrättningar, massinspärningar, sexuellt våld, attacker av civila mål och användandet av kemiska vapen är några av de fruktansvärda illdåd som ska ha begåtts av både

²² Nationalencyklopedin, Syriska inbördeskriget.

²³ HRC Resolution, S-17/1.

²⁴ Human Rights Council, *Independent Investigations*, <<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/Documentation.aspx>>, hämtad 2019-05-07.; Reports of the Commission of Inquiry on Syria, A/HRC/32/CRP.2, A/HRC/37/72 s. 16 & A/HRC/36/55 s. 14.

²⁵ HRC Resolution, A/HRC/40/L.7.

regimen och de olika oppositionsgrupperna.²⁶ Även i Irak rapporterades grova kränkningar av mänskliga rättigheter. Al-Qaida ska ha utfört attacker och systematiska avrättningar av civila på Iraks territorium av den grad att de ansetts utgöra brott mot mänskligheten.²⁷ 2014 började IS ta över stora områden i Irak. Rörelsen utförde bland annat massavrättningar, kidnappningar av religiösa minoriteter, tortyr i fångenskap och civila attacker. Dock rapporterades Iraks statliga militär också ansvara för attacker av civila mål och tortyr samt försvinnanden och massavrättningar.²⁸ I Syrien ska både IS och Jabbat al-Nusra²⁹ ha genomfört offentliga avrättningar av kristna minoriteter. Även andra icke-statliga militära grupper attackerade civila mål, såsom skolor, moskéer och marknader.³⁰ 2015 fortsatte även al-Asad regimen utföra civila attacker med tusentals offer som följde. IS fortsatte utföra grymma avrättningar genom bland annat stening, korsfästning eller halshuggning. Yazidiska kvinnor och flickor förslavades och utnyttjades sexuellt. Andra oppositionella grupper ska också ha utfört krigsförbrytelser.³¹ IS började använda kemiska vapen år 2016. Rörelsen fortsatte även att utföra massavrättningar. Förslavning, mord och sexuellt våld av yazidiska kvinnor och barn förekom också i stor utsträckning. Även irakiska styrkor var ansvariga för massexekutioner, hundratals tvångsförsvinnande och likstympningar. I Syrien fortsatte syriska och ryska flyganfall träffa civila mål och använda förbjudna vapen.³² 2017 bombade den USA-ledda koalitionen och Iraks styrkor civila mål. Det har även krävts av oberoende icke-statliga grupper att Turkiets offensiv i den kurdiska delen av Syrien ska utredas på den grund att brott mot krigets lagar kan ha begåtts av turkiska armén.³³

²⁶ HRW World Report 2014, s. 605–615.; A/RES/68/182.; Report of the Commission of Inquiry on Syria, A/HRC/25/65.

²⁷ HRW World Report 2014, s. 552.

²⁸ HRW World Report 2015, s. 301.

²⁹ En annan extremistisk grupp kopplad till al-Qaida, se Nationalencyklopedin, Islamiska Staten.

³⁰ HRW World Report 2015, s. 515–524.

³¹ HRW World Report 2016, s. 319–327 & s. 547–553.

³² HRW World Report 2017, s. 341–343 & 571–578.

³³ Written statement submitted by the Society for Threatened Peoples, A/HRC/38/NGO/85.

Sammanfattningsvis finns det flera rapporter om att IS begått illdåd vilka kan utgöra både krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord i Irak och Syrien. Det finns också adekvat rapportering om att krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten även kan ha begåtts av andra parter i det konfliktdrabbade området.³⁴

2.4 Första steget – utredningsmekanismer

2016 inrättade FN:s generalförsamling en internationell, objektiv och självständig utredningsgrupp för att samla in, kartlägga, bevara och analysera bevis avseende de allvarligaste brotten av den internationella rätten som misstänkts ha begåtts i den väpnade konflikten i Syrien sedan mars 2011 (IIM)³⁵. Syftet med gruppens arbete är att bistå en framtida utredning och lagföring av de ansvariga i nationella, regionala och internationella domstolar eller tribunaler som har eller kan komma att ha jurisdiktion över dessa brott.³⁶

Vidare har säkerhetsrådet år 2017 begärt att generalsekreteraren upprättar ett team för att utreda de brott IS begått i Irak och Levanten (UNITAD)³⁷, inklusive de brott vilka motsvarar folkmord, krigsförbrytelser samt brott mot mänskligheten. Initiativet togs efter att Iraks regering efterfrågat internationell hjälp med kartläggandet av dessa brott.³⁸ Faktumet att människorättsorganisationer har kritiserat irakiska domstolars hantering av IS-soldater är värt att påtala. Detta bland annat på grund av att de anklagade inte får en rättvis rättegång, godtyckliga dödsstraff utdelas och för att det inte finns irakisk lagstiftning som kriminaliserar brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser. De tillfångatagna IS-medlemmarna åtalas istället för terrorbrott.³⁹

³⁴ HRW World Report 2019, s. 297.

³⁵ International, Impartial and Independent Mechanism to Assist in the Investigation and Prosecution of Those Responsible for the Most Serious Crimes under International Law Committed in the Syrian Arab Republic since March 2011.

³⁶ A/RES/71/248.

³⁷ United Nations Investigative Team to Promote Accountability for Crimes Committed by Da'esh/ISIL.

³⁸ S/RES/2379 (2017).

³⁹ HRW World Report 2019, s. 297–303.

3 Det politiska läget i Säkerhetsrådet

I FN är det säkerhetsrådet som har huvudansvaret för att upprätthålla internationell fred och säkerhet.⁴⁰ Rådet består av femton medlemmar, varav USA, Ryssland, Kina, Storbritannien och Frankrike är permanenta.⁴¹ Varje medlem i rådet har en röst. Dock har de fem permanenta medlemmarna vetorätt, vilket innebär att ett resolutionsförslag inte kan röstas igenom om en permanent medlem röstar emot förslaget.⁴²

De permanenta medlemmarnas vetorätt har på senare år kritiserats alltmer. Detta beror till stor del på hur vetorätten begränsat FN från att agera i Syrienkonflikten. Ryssland och Kina har vid flertalet tillfällen använt sig av vetorätten för att stoppa resolutioner i just denna fråga.⁴³ Så tidigt som 2011, när konflikten inleddes röstade Kina och Ryssland ned en resolution vilken skulle fördöma den syriska regimens systematiska kränkningar av mänskliga rättigheter.⁴⁴ 2012 stoppade Ryssland och Kina två resolutioner med fredsplaner för Syrien.⁴⁵ 2014 försökte säkerhetsrådet hänvisa situationen i Syrien till ICC genom att agera med stöd av kapitel VII⁴⁶ i FN-stadgan.⁴⁷ Detta förslag röstades ned av Ryssland och Kina. Kina motiverade vetot med att Syriens suveränitet inte respekterades. Ryssland menade att förslaget endast skulle leda till att konflikten eskalerade och utgöra en plattform för en framtida militär intervention.⁴⁸ 2016 röstade Ryssland emot ett förslag som krävde eldupphör i Syrien och ett stopp på flygbombningarna av Aleppo.⁴⁹

⁴⁰ FN-stadgan artikel 24.

⁴¹ Ibid., artikel 23.

⁴² Ibid., artikel 27.; Fasulo (2015) s. 57.

⁴³ Dag Hammarsköld Library, *Security Council veto list*, <https://www.un.org/Depts/dhl/resguide/scact_veto_table_en.htm>, hämtad 2019-05-03.

⁴⁴ Draft Resolution, S/2011/612.

⁴⁵ Draft Resolutions S/2012/77 & S/2012/538.; Meeting Record, S/PV.6711 s. 9–10.; Meeting Record, S/PV.6810 s. 8–9 & 13–14.

⁴⁶ Förklaring ges i uppsatsens fjärde kapitel.

⁴⁷ Draft Resolution, S/2014/348.

⁴⁸ Meeting Record, S/PV.7180 s. 12–14.

⁴⁹ Draft Resolution, S/2016/846.

Därefter har Ryssland och Kina blockerat ytterligare resolutioner.⁵⁰ Förslagen har bland annat avsett upprättandet av vapenvila för att åtgärda den humanitära krisen i Syrien, inrättandet av sanktioner för de parter som använt kemiska vapen och stöd för en mellan FN och *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons* (OPCW) gemensam utredningsmekanism om användandet av kemiska vapen i Syrien.⁵¹

Att det råder oenighet i säkerhetsrådet om hur krisen i Syrien skall hanteras är uppenbart. Synen på IS dåd är staterna dock mer eniga om. Vad gäller IS har de permanenta medlemmarna lyckats agera enhälligt i och med antagandet av en rad resolutioner, exempelvis resolution 2170. I denna fördömde säkerhetsrådet organisationens handlingar, så som förföljelse av olika folkgrupper, terrorverksamhet, direkt och indirekt finansiering av rörelsen och rekryteringen av krigare i utlandet.⁵²

⁵⁰ Dag Hammarsköld Library, *Security Council veto list*, <https://www.un.org/Depts/dhl/resguide/scact_veto_table_en.htm>, hämtad 2019-05-03.

⁵¹ Draft Resolutions S/2016/1026 & S/2018/321.; Meeting Record, S/PV.7825.

⁵² Fasulo (2015) s. 65.; S/RES/2170 (2014).

4 Krigsförbrytartribunaler

En tribunal är en benämning på en inrättad specialdomstol där politiska brott, krigsförbrytelser och brott mot folkrätten behandlas.⁵³ Innan andra världskriget fanns möjligheten att utkräva enskilt ansvar för krigsförbrytelser i militärdomstolar eller nationella domstolar. I praktiken hörde dock ansvar för sådana grymheter till det ovanliga. Andra världskriget och de fruktansvärda gärningarna som begicks blev startskottet för utvecklingen av mänskliga rättigheter och ICL. Individuellt ansvar utkrävdes internationellt, inte bara för de brott mot den humanitära rätten utan även för de brott som begåtts mot mänskligheten.⁵⁴ Sedan dess har en rad ad hoc-tribunaler upprättats. Bland annat Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien och Internationella Rwandatribunalen, samt Specialdomstolen för Sierra Leone, Tribunalen för Libanon och Kambodjatribunalen.⁵⁵ Varje upprättande av krigsribunaler har medfört att ny internationell rätt skapas då det internationella samfundet tvingats hitta nya lösningar och argument för att försvara tribunalernas legitimitet.⁵⁶ Grundtanken är dock alltid den samma, det vill säga att de grävsta kränkningarna av mänskliga rättigheter inte ska gå ostraffade.⁵⁷

4.1 Nürnberg

Innan 1945 var den allmänna uppfattningen att folkrätten endast reglerade staters mellanhavanden. Det ansågs uteslutande vara nationella lagar som var bindande för individer och individuellt ansvar för olika gärningar var staters interna problem.⁵⁸ Den 8 augusti 1945 undertecknade USA, Storbritannien, Frankrike och Sovjetunionen en traktat om hur de europeiska axelmakternas

⁵³ Nationalencyklopedin, Tribunal.

⁵⁴ Than & Shorts (2003) s. 271–273.

⁵⁵ Se United Nations Rule of Law, *International and Hybrid Criminal Courts and Tribunals*, <<https://www.un.org/ruleoflaw/thematic-areas/international-law-courts-tribunals/international-hybrid-criminal-courts-tribunals/>>, hämtad 2019-04-04.

⁵⁶ Zahar & Sluiter (2008) s. 80–81.

⁵⁷ Ibid. s. 4.

⁵⁸ Guilfoyle (2016) s. 67.

grövre krigsförbrytare skulle lagföras och straffas. Detta skulle ske genom etablerandet av *International Military Tribunal (IMT)*.⁵⁹ Överenskommelsen innefattade en stadga vilken reglerade tribunalens jurisdiktion, säte, sammansättning och förfaringssätt.

Enligt artikel 6 i stadgan kunde individuellt ansvar utkrävas för följande tre brott: a) brott mot freden; b) krigsförbrytelser och c) brott mot mänskligheten.⁶⁰ Brott mot freden, eller närmare bestämt förbud mot aggressionskrig, var inte en folkrättslig nyhet i sig. Det individuella straffrättsliga ansvaret för politiska och militära ledare var dock en ny rättslig utveckling.⁶¹ Individuellt ansvar för brott mot krigets lagar var en känd företeelse men ansvaret att åtala låg uteslutande på nationella domstolar.⁶² Brott mot mänskligheten var en nyhet då brottsrubriceringen träffade handlingar Tyskland begått mot sina egna medborgare, närmare bestämt förföljelsen av judar.⁶³ För att rättfärdiga tribunalens jurisdiktion hänvisade IMT inte direkt dess egna stadga utan ett till ett lager av internationella traktat, pakter och överenskommelser samt generella rättsliga principer. En sådan argumentation har blivit en förebild för senare krigsförbrytartribunaler.⁶⁴

I efterhand har rättegångarna kritiserats för att reflektera ”segrarnas rättvisa”. Det faktum att Tyskland inte var en del av överenskommelsen, trots att de anklagade var tyskar och processerna tog plats i Tyskland, har belysts av kritiker.⁶⁵ Vad syftet med rättegångarna i realiteten var har också ifrågasatts. Var motiven rent politiska, ett sätt att lätta det internationella samfundets samvete, eller ett verkligt försök att skipa internationell rättvisa? Det råder dock ingen tvekan om att rättegångarna har varit inflytelserika. Totalt 22 individer kom att åtalas för brott under artikel 6 i stadgan.⁶⁶

⁵⁹ London Agreement, preambel & artikel 1.

⁶⁰ Nationalencyklopedin, Nürnbergprocesserna.

⁶¹ Guilfoyle (2016) s. 68.

⁶² Schabas (2007) s. 1.

⁶³ Nationalencyklopedin, Nürnbergprocesserna.

⁶⁴ Zahar & Sluiter (2008) s. 80–81.

⁶⁵ Ibid. s. 4–5.

⁶⁶ Than & Shorts (2003) s. 275–276.

4.2 Jugoslavien och Rwanda

Andra världskriget medförde även grundandet av FN år 1945.⁶⁷ När Jugoslavientribunalen och Rwandatribunalen kom att upprättas cirka 50 år senare skedde detta genom FN:s försorg, närmare bestämt genom antagna resolutioner av säkerhetsrådet. Den 25 maj 1993 upprättade säkerhetsrådet Jugoslavientribunalen (ICTY).⁶⁸ Året därefter, den 8 november 1994, upprättade säkerhetsrådet även Rwandatribunalen (ICTR).⁶⁹ I båda resolutionerna fastställdes det att tribunalerna upprättades med stöd av kapitel VII i FN-stadgan.⁷⁰ Innan 1993 hade säkerhetsrådet aldrig tidigare använt sina befogenheter under kapitel VII på detta sätt.⁷¹

4.2.1 Jurisdiktion

ICTY:s materiella jurisdiktion omfattade grova överträdelser av 1949 års Genèvekonventioner, brott mot krigets lagar enligt både traktat och internationell sedvanerätt, folkmord och brott mot mänskligheten.⁷² Den territoriella, personella och temporala jurisdiktionen omfattade brott begångna av fysiska personer på Forna Jugoslaviens territorium efter 1 januari 1991.⁷³ ICTR:s jurisdiktion omfattade gemensamma artikel 3 i Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll, folkmord och brott mot mänskligheten.⁷⁴ Brotten skulle ha begåtts antingen av fysiska personer på Rwandas territorium eller utanför territoriet av Rwandas medborgare mellan 1 januari och 31 december 1994.⁷⁵

⁶⁷ FN-stadgan, artikel 1.

⁶⁸ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia.

⁶⁹ International Criminal Tribunal for Rwanda.

⁷⁰ Resolution 827 & 955.

⁷¹ Zahar & Sluiter (2008) s. 6.

⁷² ICTY:s stadga, artikel 2–5.

⁷³ Ibid., artikel 1, 6 & 8.

⁷⁴ ICTR:s stadga, artikel 2,3 & 4.

⁷⁵ Ibid., artikel 1.

4.2.2 Bedrifter och misslyckanden

Tribunalerna har fått motta en del efterföljande kritik. Bland annat för att ha varit oerhört kostsamma för FN. Faktumet att tribunalerna varit placerade utanför de territorier där brotten skett har också ifrågasatts (ICTY i Nederländerna och ICTR i Tanzania). Detta har enligt vissa bidragit till att de samhällen och personer som varit offer för grymheterna inte fått ha en aktiv del i själva försoningsarbetet. Dessutom har de berörda staterna i forna Jugoslavien anklagat ICTY för att vara partisk. Åklagarens beslut att inte utreda NATO:s bombningar av Serbien år 1999 har kritiserats i stor utsträckning.

Tribunalerna har dock också blivit mycket hyllade internationellt. Framför allt för att de belyste det utbredda sexuella våldet i konflikterna och fastslog att sexuellt våld kan utgöra både folkmord, brott mot mänskligheten och tortyr. Tribunalerna utvecklade också en juridisk metod för att koppla ihop fotsoldaters agerande till högt uppsatta personer och bidrog därmed till utvecklingen av det individuella folkrättsliga ansvaret.⁷⁶

4.2.3 Tribunaler upprättade med stöd av kapitel VII FN-stadgan – innebörd

Beslut tagna av säkerhetsrådet är bindande för alla FN:s medlemsstater och har företräde framför medlemsstaternas andra åtaganden, se artikel 25 och 103 FN-stadgan.⁷⁷ En av fördelarna med att upprätta tribunaler under kapitel VII i FN-stadgan är att säkerhetsrådet och den internationella makt organet förfogar över resurser i en omfattande jurisdiktionsrätt hos tribunalerna vilken svårare kan utmanas.⁷⁸ Säkerhetsrådets bindande beslut under kapitel VII FN-stadgan måste antas enhälligt av de fem permanenta medlemsstaterna.⁷⁹ Sovjetunionens fall och kalla krigets slut öppnade på 90-

⁷⁶ Guilfoyle (2016) s. 83–84.

⁷⁷ FN-stadgan, artikel 25 & 103.; Dock gäller inte detta *Jus cogens* normer.

⁷⁸ Guilfoyle (2016) s. 82.

⁷⁹ FN-stadgan, artikel 27.

talet upp för enighet i säkerhetsrådet, vilket möjliggjorde upprättandet av ICTY och ICTR.⁸⁰ Att upprätta en tribunal under kapitel VII FN-stadgan är till större del en fråga om stormakternas enighet än ett juridiskt problem. Då tribunalernas processer har visat sig ta lång tid och vara dyra krävs även en kontinuerlig politisk vilja att finansiera arbetet när en tribunal väl upprättats.⁸¹

4.3 Hybrida tribunaler

FN och säkerhetsrådet har inte sedan ICTY och ICTR varit beredda på att upprätta en ny tribunal av denna sort med stöd av kapitel VII FN-stadgan. Nya lösningar för att ställa individer inför rätta för de internationella brott som begås i konflikter har därmed tagit form. En framkomlig väg har varit att upprätta domstolar med internationella element, ofta domstolar med jurisdiktion som omfattar både internationella och nationella brott, och som har sitt säte i den konfliktdrabbade staten. Hur dessa domstolar sett ut har varierat och en kortare redogörelse för de olika inrättningarna presenteras nedan.⁸²

4.3.1 Specialdomstolen för Sierra Leone

Konflikten i Sierra Leone mellan regeringstrupperna och gerillan varade mellan 1991 och 2002 och kom att kräva cirka 50 000 människoliv samt driva miljontals på flykt inom landet.⁸³ Domstolen upprättades år 2002 (och stängdes år 2013) genom ett bilateralt avtal mellan regeringen i Sierra Leone och FN:s generalsekreterare (som representant för säkerhetsrådet) för att åtala internationella brott, som krigsförbrytelser och brott mot mänskligheten, men även allvarliga brott under Sierra Leones nationella lagstiftning. Domstolen var inte en del av det nationella domstolväsendet utan en ny självständig institution.⁸⁴

⁸⁰ Fasulo (2015) s. 56.

⁸¹ Guilfoyle (2016) s. 82.

⁸² Ibid. s. 86.

⁸³ Lundqvist (2012) s. 210.

⁸⁴ Zahar & Sluiter (2008) s. 12–13.

4.3.2 Tribunalen för Libanon

I februari 2005 mördades Libanons dåvarande premiärminister Rafiq Hariri i en explosion. Även andra omkom och skadades i attacken. Tribunalen för Libanon upprättades av säkerhetsrådet genom resolution 1757 år 2007.⁸⁵ Ett avtal mellan Libanons regering och FN angående att upprätta en sådan tribunal låg till grund för resolutionen.⁸⁶ Domstolen är placerad i Nederländerna men libanesisk rätt är den som tillämpas.⁸⁷ Ledamöterna i domstolen kommer både från Libanon och andra länder.⁸⁸

4.3.3 Kambodjatribunalen

Kambodjatribunalen upprättades av Kambodjas egna parlament år 2001 för att pröva de brott som begåtts av Röda Khmerregimen på 70-talet och är en del av det nationella domstolssystemet. År 2003 träffades ett avtal med FN om att internationella ledamöter skulle delta i domstolens arbete, vilket föranlett att domstolen har internationella element.⁸⁹ Jurisdiktionen omfattar grövre brott enligt nationell rätt men även folkmord och brott mot mänskligheten till den grad det följer av Kambodjas internationella åtaganden.⁹⁰

4.3.4 Kosovo och Östra Timor

Vad gäller Kosovos och Östra Timors självständighet agerade FN som en övergående förvaltare genom resolutioner antagna av säkerhetsrådet år 1999.⁹¹ Som förvaltare upprättade FN bland annat tillfälliga domstolstrukturer som skulle se till att rättvisa skipades. Detta arbete skedde

⁸⁵ Guilfoyle (2016) s. 101.

⁸⁶ Resolution 1757 (2007).; Special Tribunal for Lebanon, *STL Timeline of Events*, <<https://www.stl-tsl.org/en/about-the-stl/636-creation-of-the-stl>>, hämtad 2019-04-20.

⁸⁷ Stadgan för Libanontribunalen, artikel 2.

⁸⁸ Ibid., artikel 8.

⁸⁹ Lundqvist (2012) s. 230.; Guilfoyle (2016) s. 100.

⁹⁰ Lundqvist (2012) s. 232.

⁹¹ Resolution 1272.; Resolution 1244.; Zahar & Sluiter (2008) s. 11.; UNMIK, *Justice Section*, <<https://unmik.unmissions.org/justice-section>>, hämtad 2019-04-26.

inom det nationella rättsväsendet fast med internationella element.⁹² FN:s roll som förvaltare grundade sig i att både Kosovo och Östra Timor kämpade för sin rätt till självstyre vilket medförde ett behov av internationellt stöd för att upprätta ett fungerande internt system.⁹³ Vad gäller konflikten i Kosovo finns numera ett initiativ på europeisk nivå, nämligen *Kosovo specialist Chambers & Specialist Prosecutors office*. Domstolen har sitt säte i Haag och är bemannad med internationella ledamöter och åklagare men är kopplad till varje nivå av det nationella domstolssystemet i Kosovo.⁹⁴ Domstolens jurisdiktion avser brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser och andra brott under Kosovos lag.⁹⁵

4.4 ICC – en mellanstatlig överenskommelse

Idén att upprätta en internationell brottmålsdomstol uppkom redan efter andra världskriget och Nürnbergprocesserna. Kalla kriget satte dock käppar i hjulet för en sådan ambition och först efter Berlinmurens fall återupptod ett utbrett intresse.⁹⁶ Den 17 juli 1998 lyckades genom många kompromisser ICC få en slutlig stadga, den så kallade Romstadgan, som kom att träda i kraft 1 juli 2002. Därmed hade för första gången ett permanent dömande organ för ICL upprättats.⁹⁷ Då ICC upprättades genom antagandet av en traktat baseras domstolens jurisdiktion på en mellanstatlig överenskommelse.⁹⁸ I dagsläget har 122 stater anslutit sig till stadgan, men varken Ryssland, USA, Irak eller Syrien är en av dessa stater.⁹⁹

⁹² Zahar & Sluiter (2008) s. 1.; Guilfoyle (2016) s. 101.

⁹³ Resolution 1272.; Resolution 1244, annex 2.

⁹⁴ Law on Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, artikel 3.; Kosovo Specialist Chambers and Specialist Prosecution office, *Background*, <<https://www.scp-ks.org/en/background>>, hämtad 2019-05-04.

⁹⁵ Law on Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, artikel 7, 13, 14 & 15.

⁹⁶ Schabas (2007) s. 8–10.

⁹⁷ Guilfoyle (2016) s. 85.

⁹⁸ Linderfalk (2012) s. 48.

⁹⁹ International Criminal Court, *State Parties to the Rome Statute*, <https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/states%20parties%20_%20chronological%20ist.aspx>, hämtad 2019-04-15.

ICC har jurisdiktion över de internationella brotten folkmord, brott mot mänskligheten, krigsförbrytelser samt angreppskrig.¹⁰⁰ Domstolens jurisdiktion är sekundär. Detta innebär att nationella domstolar har prioritet vad gäller att åtala internationella brott som begåtts på deras territorium eller av deras medborgare.¹⁰¹ ICC kan inte utöva jurisdiktion retroaktivt, utan har endast jurisdiktion över brott som begåtts efter att stadgan trädde i kraft. Jurisdiktionen omfattar de brott som begåtts på territoriet eller av en medborgare till en anslutande stat. Jurisdiktionen omfattar också de fall en stat som inte anslutit sig genom en deklaration godkänner att ICC:s har jurisdiktion över en specifik situation.¹⁰²

En situation kan hamna inom ICC:s jurisdiktion på tre olika sätt: (1) ICC:s åklagare kan påbörja en utredning; (2) En situation hänskjuts till åklagaren av en anslutande stat; (3) En situation hänskjuts till åklagaren av säkerhetsrådet i enlighet med VII i FN-stadgan.¹⁰³ Det som får hänskjutas är en situation i vilken någon av Romstadgans brott kan antas ha begåtts. Detta för att stater inte ska kunna avskilja enskilda individer eller brott på politiska grunder och därmed föreslå en utredning av en separat del i ett händelseförlopp.¹⁰⁴ Denna till säkerhetsrådet tilldelade makt motiveras av det faktum att säkerhetsrådet har befogenhet att upprätta tribunaler som hanterar internationella brott. Det finns då inget som talar för att säkerhetsrådet inte skulle kunna hänskjuta en situation till en redan existerande domstol. Detta betyder att ICC kan få jurisdiktion över en situation som involverar en stat vilken inte har anslutit sig till Romstadgan. Säkerhetsrådet har utnyttjat denna möjlighet två gånger vad gäller situationerna i Sudan och Libyen.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Detta är en förenkling då en definition av angreppskrig inte kunde förhandlas fram 1998. Numera har tillägg gjorts till stadgan vilka definierar brottet samt ger domstolen jurisdiktion över sådana brott. Idag har 37 stater anslutit sig till tilläggen. Att närmare redogöra för detta faller dock utanför uppsatsen syfte.; Romstadgan, artikel 5(1), 5(2), 8 bis, 15 bis, 15 ter.; International Criminal Court, *Rome Statute and other agreements*, <https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/RomeStatute/Pages/default.aspx>, hämtad 2019-04-18.

¹⁰¹ Guilfoyle (2016) s. 109.

¹⁰² Romstadgan, artikel 11 & 12.

¹⁰³ Ibid., artikel 13.

¹⁰⁴ Guilfoyle (2016) s. 104.

¹⁰⁵ Ibid. s. 106–107.

5 Universell jurisdiktion

5.1 Allmänt

För att en stat ska kunna utöva jurisdiktion i straffrättsligt hänseende krävs som huvudregel en anknytning till staten. Vissa brott anses under internationell lag vara så förkastliga att alla stater har rätt att utöva domsrätt.¹⁰⁶ Vilka internationella brott som omfattas är inte helt klarlagt. Några inte helt okontroversiella exempel är sjöröveri, krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten, tortyr och folkmord. Framväxten av universell jurisdiktion har sin förklaring i att det historiskt sett saknats ett internationellt dömande organ som kan hålla individer ansvariga.¹⁰⁷

Universell jurisdiktion är även idag en omtvistad fråga.¹⁰⁸ I många fall kan utövandet av universell jurisdiktion innefatta åtal av både före detta eller sittande statschefer, presidenter och ministrar samt olika kategorier av militära ledare. Stater är därför i stor utsträckning ovilliga att använda universell jurisdiktion då en sådan intervention i en annan stats interna angelägenheter är till skada för diplomatiska förbindelser. Dessutom är det svårt att utreda ett brott som begåtts på en annan stats territorium utan denna stats samverkan, då bevis och vittnen lär finnas där.¹⁰⁹ Universell jurisdiktion för de allvarligaste internationella brotten är som en folkrättslig princip accepterad av de flesta stater. Dess omfång och villkor är dock omstridda. Även de stater vars nationella lagstiftning tillåter en ovillkorlig universell jurisdiktion drar sig för att föra sådana åtal, och det är näst intill en icke-existerande företeelse.¹¹⁰

¹⁰⁶ Dixon (2013) s. 154.

¹⁰⁷ Ibid. s. 155.

¹⁰⁸ Zahar & Sluiter (2008) s. 499.

¹⁰⁹ Guilfoyle (2016) s. 42.

¹¹⁰ Ibid. s. 43.

5.2 Universell jurisdiktion vad gäller Irak och Syrien

Idag finns det enbart tre möjligheter att åtala IS-medlemmar för brotten som begåtts i Irak och Syrien. Först och främst kan nationella domstolar åtala sina egna medborgare vilka stridit för IS. Ett andra alternativ är att rättegångar hålls lokalt av domstolar i Irak och Syrien. Situationen i dessa stater är dock inte stabil och frågan är om problemet tillfredställande kan lösas på detta sätt. Det tredje alternativet är att nationella domstolar kan pröva mål med stöd av universell jurisdiktion.¹¹¹

Sverige och Tyskland var först med att åtala för brott som begåtts i konflikten i Syrien med stöd av universell jurisdiktion. Utöver de hinder som ovan nämnts har faktumet att ett fullskaligt krig äger rum på brottsplatsen försvårat lagföringen ytterligare. Därmed har bevis och annan information fått hämtats på annat håll, exempelvis genom asylsökandes berättelser, FN-enheter och andra icke-statliga organisationer som för dokumentation över konflikten. Nyligen åtalades en man som stridit för den irakiska armén för krigsförbrytelser av Örebro tingsrätt.¹¹² HRW har i en artikel välkomnat att Sverige genom denna dom visar att en krigsförbrytelse är en krigsförbrytelse, oavsett av vilken part i konflikten den begåtts.¹¹³

Samtidigt som HRW gett sitt stöd för dessa åtal, har de också uttryckt att sådana åtal inte i närheten kan vara proportionella, varken sett till omfattningen eller karaktären av de illdåd som begåtts. De få fall som når rättegång har oftast involverat åtal av IS-medlemmar med låg rang eller medlemmar av andra icke-statliga grupper. Dessutom saknar nationella myndigheter ofta den kompetens som krävs för att utreda folkmord, brott mot

¹¹¹ HRW article, "*Bringing ISIS to justice: running out of time?*", <<https://www.hrw.org/news/2019/02/05/bringing-isis-justice-running-out-time>>, hämtad 2019-05-07.

¹¹² Örebro tingsrätt, mål B 1662–18.

¹¹³ HRW article, "*Swedish Court Says Abuses Against ISIS Fighters Still War Crimes*", <<https://www.hrw.org/news/2019/02/24/swedish-court-says-abuses-against-isis-fighters-still-war-crimes>>, hämtad 2019-05-06.

mänskligheten eller krigsförbrytelser. Vidare har HRW gjort gällande att universell jurisdiktion inte kommer räcka vad gäller situationen i Syrien och Irak utan ett internationellt samarbete krävs för att rättvisa ska skipas.¹¹⁴

¹¹⁴ HRW Report, ””*These are the Crimes we are Fleeing*” Justice for Syria in Swedish and German Courts”, <<https://www.hrw.org/report/2017/10/03/these-are-crimes-we-are-fleeing/justice-syria-swedish-and-german-courts>>, hämtad 2019-05-14.

6 Analys

6.1 Kan en IS-tribunal upprättas?

Uppsatsen inleddes med en redogörelse för hur svenska politiker föreslagit att en IS-tribunal bör upprättas. En återkoppling kan nu göras då denna del av uppsatsen avser svara på den ursprungliga frågan om denna idé kan genomföras i praktiken. Socialdemokraterna och Kristdemokraterna är de partier som i högsta grad framfört förslaget som en enkel lösning. Politiska förslag som möjligen låter lovande för gemene man, kan juridiskt sett vara med komplicerade. Uppsatsen har visat att frågan om en IS-tribunal är invecklad och måste besvaras i en internationell kontext.

ICC upprättades med syfte att kunna lagföra sådana internationella brott som begåtts i Irak och Syrien. Säkerhetsrådets rätt att hänföra en situation till ICC motiveras med att de har mandat att upprätta ad hoc-tribunaler. Tanken var förmodligen att en redan upprättad institution skulle vara kostandseffektivare och upprättandet av ad hoc-tribunaler i framtiden inte skulle vara nödvändigt. Nu när ICC inte har jurisdiktion över de händelser i Irak och Syrien krävs en annan lösning.

Säkerhetsrådet har dock inte sedan 90-talet utnyttjat makten att upprätta en ad hoc-tribunal med stöd kapitel VII FN-stadgan. Rättegångsprocesserna tar lång tid, är kostsamma och kräver en politisk enighet i säkerhetsrådet. Av uppsatsens tredje kapitel är det tydligt att en sådan enighet inte föreligger i dagsläget. Då Ryssland står på den syriska regimens sida i konflikten lär de stoppa upprättandet av en ad-hoc tribunal med jurisdiktion i Syrien.

De hybrida varianter av tribunaler som upprättats genom åren har alla byggts på ett samarbete eller en överenskommelse med en konfliktdrabbad stat. Syrien lär i dagsläget inte ingå i några avtal med FN om att upprätta en hybrid domstolsstruktur. Vad gäller Irak har de krävt UNITAD som ett första steg. Frågan är om FN därefter skulle vara villiga att samarbeta med Iraks

nationella domstolsväsen. Vad gäller specialpanelerna i Kosovo och Östra Timor var dessa upprättade av FN i sin roll som förvaltare i dessa nyblivna stater. Både Syrien och Irak är erkända autonoma stater och lösningen i Kosovo och Östra Timor blir därför irrelevant.

Det senare europeiska initiativet för Kosovo bygger också på en överenskommelse med Kosovo. Dessutom är Kosovo en stat som är belägen i Europa. Skulle exempelvis Europeiska Unionen inleda ett samarbete för att upprätta en domstol för IS återstår fortfarande problemet att brottsplats, bevis och vittnen är belägna i en annan världsdel. En annan intressant tanke är att europeiska stater samlar sina resurser och kunskap vad gäller lagföringen av IS-återvändare. Dessvärre ryms inte en diskussion kring detta inom ramarna för denna uppsats.

Med bakgrund av detta verkar fler hinder än möjligheter föreligga för upprättandet av en IS-tribunal. Vid granskningen av tidigare tribunaler förefaller inte dessa lösningar kunna appliceras på situationen med IS. En tribunal för att lagföra en organisation har aldrig tidigare upprättats. IS är en rörelse och inte en stat, som inte enbart opererat i Syrien och Irak, utan begått brott i och rekryterat folk från hela världen.

För att en särskild IS-tribunal ska kunna upprättas måste också säkerhetsrådet tolka sina befogenheter som att de möjliggör upprättandet. IS verkar vara en av de få ämnena de permanenta staterna i dagsläget är överens om. Hur en sådan institution i praktiken skulle se ut eller legitimeras finns det inga svar på. Dock har varje upprättad krigsförbrytartribunal haft sin grund i ett ännu inte utforskat juridiskt territorium. Vad den internationella straffrätten kommer utvecklas till återstår för framtiden att avgöra. Författarens slutsats är dock att en IS-tribunal idag snarare är en politisk dröm än ett i närtid genomförbart förslag.

6.2 Moral och rättvisa

Först och främst kan det fastslås att otaliga rapporter pekar på att krigsförbrytelser, brott mot mänskligheten och folkmord har begåtts i Syrien och Irak. Rapporterna talar dock inte för att IS ensamt är ansvariga för dessa brott. Syriska och ryska systematiska attacker av civila mål och användande av kemiska vapen har fått förödande konsekvenser för befolkningen i Syrien. Även andra parter har begått fruktansvärda dåd i konflikten.

Att uppnå fullkomlig rättvisa har alltid varit och fortsätter vara ett drömscenario. Hur vägen dit ska se ut är inte självklar. Det är inte heller självklart att en IS-tribunal är rätt väg att gå. Det kan till och med betraktas som ett bakslag för rättvisan. ICL har blivit ett medel för att värna om de grundläggande mänskliga rättigheterna och representera den objektiva rättvisan. Suddas inte utvecklingen av ICL ut om världens stormakter ännu en gång får till stånd en ”segrarnas rättvisa”, så som i Nürnberg 1945? Symboliserar inte en IS-tribunal samma slags rättvisa Nürnbergprocesserna gjorde, där nazisternas förföljelse av judarna straffades men atombombningarna av Hiroshima och Nagasaki gick ostraffade? Det faktum att enbart en situation kan hänvisas till ICC tyder på att det internationella samfundet i modern tid vill undvika sådan ensidig rättvisa. Med detta i beaktande kan det ur ett rättviseperspektiv ifrågasättas varför en tribunal med jurisdiktion uteslutande för brott begångna av IS ska upprättas.

Det kan också argumenteras för att det rådande läget då både Ryssland och Kina blockerat en hänskjutning från säkerhetsrådet vad gäller situationen i Syrien är ett bevis på att upprättandet av en permanent internationell brottmålsdomstol delvis misslyckats. Då varken Irak eller Syrien är anslutna till Romstadgan är det inte ICC som inom en närmare framtid kommer pröva de brott som begåtts på dessa territorier, oavsett om de begåtts av IS eller av någon annan part. Vad gäller universell jurisdiktion må det vara en god idé i teorin, men historien har visat att den i praktiken inte har lett till att offer för internationella brott fått tillräcklig upprättelse.

Även om upprättandet av en IS-tribunal kanske inte är försvarbart ur ett rättviseperspektiv kan det ändå argumenteras för att upprättelse för vissa offer än bättre än för inga alls. Trots den kritik IMT fått motta är det ändå få som uttryckt missnöje över att nazisterna faktiskt åtalades, möjligen nazisterna själva. Utsikterna att inrätta en tribunal är, som nämnts ovan, beroende av säkerhetsrådets enighet. Det internationella samfundet befinner sig i ett låst politiskt läge och i den verklighet som nu föreligger blir en partiell rättvisa möjligen bättre än ingen rättvisa. I brist på några tillfredsställande alternativ kan det argumenteras för att upprättandet av en IS-tribunal ändå borde eftersträvas. Som stöd för denna argumentation kan framföras att tribunaler historiskt sett inte varit helt opartiska. Utifrån ett mer pragmatiskt förhållningssätt kanske en tribunal med ensidig jurisdiktion är bättre än ett politiskt dödläge, där historikerna i framtiden kommer beskylla det internationella samfundet för att inte agera.

Den avgörande frågan är vilken slags rättvisa det internationella samfundet strävar efter. Vad rättvisa egentligen är har förbryllat filosofer och teoretiker i tusentals år och kan inte besvaras i denna uppsats. Enligt författaren borde en opartisk rättvisa dock alltid eftersträvas. Att upprätta en tribunal som i efterhand kan komma att kritiseras för samma ensidighet som IMT är därför inte en tillfredställande lösning. Naturrättens pånyttfödelse under 1900-talet med utvecklingen av mänskliga rättigheter talar för att människan idag tror på en objektiv moral och rättvisa. En särskild tribunal för IS innebär enligt författaren en avvikelse från denna uppfattning.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Mot. 2018/19:2447

Rättsfall

Örebro tingsrätt, dom 2019-02-19, mål B 1662–18.

Litteratur

De Than, Claire & Shorts, Edwin (2003), *International Criminal Law and Human Rights*. Sweet & Maxwell.

Dixon, Martin (2013), *International Law*. Oxford University Press.

Fasulo, Linda (2015), *An insider's guide to the UN*. Yale University Press.

Guilfoyle, Douglas (2016), *International Criminal Law*. Oxford University Press.

Linderfalk, Ulf (2012), 'Statsjurisdiktion och internationell straffrätt', i: Linderfalk, Ulf (red.) *Folkrätten i ett nötskal*. Studentlitteratur.

Luban, David (2010), 'Fairness to Rightness: Jurisdiction, Legality and the Legitimacy of International Criminal Law', i: Besson, Samantha & Tasioulas, John (red.), *The Philosophy of International Law*. Oxford University Press.

Lundqvist, Ulf (2012), *Rättegången vid internationella brottmålsdomstolar*. Bokbyrå.

Sandgren, Claes (2018), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*.
Nordstedts Juridik.

Schabas, William A. (2007), *An Introduction to the International Criminal Court*. Cambridge University Press.

Schultz, Mårten (2018), 'Naturrätt', i: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk Metodlära*, Studentlitteratur.

Zahar, Alexander & Sluiter, Göran (2008), *International Criminal Law*.
Oxford University Press.

Internationella traktat och dokument

Stadgor

Charter of the United Nations (Förenta Nationernas Stadga), San Francisco, 26 juni 1945.

London Agreement of 8 August 1945 inkl. Charter of the International Military Tribunal.

Rome Statute of the International Criminal Court (Romstadgan), 17 juli 1998, UNTS volym 2187 s. 3.

Statute of the Special Tribunal for Lebanon (Libanontribunalens stadga), 30 maj 2007.

Statute of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (Stadgan för den Internationella krigsförbytartribunalen för det forna Jugoslavien), 25 maj 1993.

Statute of the International Criminal Tribunal for Rwanda (Stadgan för Rwandatribunalen), 8 november 1994.

Resolutioner antagna av säkerhetsrådet

UN Security Council Resolution, S/RES/827 (1993), 25 maj 1993.

UN Security Council Resolution, S/RES/955 (1994), 8 november 1994.

UN Security Council Resolution, S/RES/1244 (1999), 10 juni 1999.

UN Security Council Resolution, S/RES/1272 (1999), 25 oktober 1999.

UN Security Council Resolution, S/RES/1757 (2007), 30 maj 2007.

UN Security Council Resolution, S/RES/2170 (2014), 15 augusti 2014.

UN Security Council Resolution, S/RES/2379(2017), 21 september 2017.

Resolutionsförslag till säkerhetsrådet

UN Security Council Draft Resolution, S/2011/612, 4 oktober 2011.

UN Security Council Draft Resolution, S/2012/77, 4 februari 2012.

UN Security Council Draft Resolution, S/2012/538, 12 juli 2012.

UN Security Council Draft Resolution, S/2014/348, 22 maj 2014.

UN Security Council Draft Resolution, S/2016/846, 8 oktober 2016.

UN Security Council Draft Resolution, S/2016/1026, 3 december 2016.

UN Security Council Draft Resolution, S/2018/321, 10 april 2018.

Resolutioner antagna av generalförsamlingen

UN General Assembly Resolution, *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*, A/RES/68/182, 30 januari 2014.

UN General Assembly Resolution, *International, Impartial and Independent Mechanism to Assist in the Investigation and Prosecution of Those Responsible for the Most Serious Crimes under International Law Committed in the Syrian Arab Republic since March 2011*, A/RES/71/248, 19 december 2016.

Resolutioner antagna av Human Rights Council

UN Human Rights Council Resolution, *Situation of human rights in the Syrian Arab Republic*, A/HRC/17/1, 23 augusti 2011.

UN Human Rights Council Resolution, *The human rights situation in the Syrian Arab Republic*, A/HRC/40/L.7, 18 mars 2019.

Säkerhetsrådets mötesprotokoll

6711th Security Council meeting, S/PV.6711, 4 februari 2012.

6810th Security Council meeting, S/PV.6810, 19 juli 2012

7180th Security Council meeting, S/PV.7180, 22 maj 2014.

7825th Security Council meeting, S/PV.7825, 5 december 2016.

Rapporter

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, A/HRC/25/65, 12 februari 2014.

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, *"They came to destroy": ISIS crimes against the Yazidis*, A/HRC/32/CRP.2, 15 juni 2016.

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, A/HRC/36/55, 8 augusti 2017.

Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic, Syria A/HRC/37/72, 1 februari 2018.

Övrigt

Written statement submitted by the Society for Threatened Peoples, a non-governmental organization in special consultative status, A/HRC/38/NGO/85, 11 juni 2018.

Letter dated 16 July 2018 from the Chair of the Security Council Committee addressed to the President of the Security Council, S/2018/705, 27 juli 2018.

Elektroniska källor

Uppslagsverk

Nationalencyklopedin, *Islamiska Staten*

<<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/islamiska-staten>>, hämtad 2019-04-22.

Nationalencyklopedin, *Nürnbergprocessen*.

<<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/nurnbergprocessen>>, hämtad 2019-04-02.

Nationalencyklopedin, *Syriska inbördeskriget*

<<http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/syriska-inbördeskriget>>, hämtad 2019-05-04.

Nationalencyklopedin, *Tribunal*.

<[http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/tribunal-\(2\)](http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/tribunal-(2))>, hämtad 2019-05-10.

Artiklar

BBC (2019-03-26), "*Islamic State group: Syria's Kurds call for international tribunal*", <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-47704464>>, hämtad 2019-05-09.

Flores, Juan & Gripenberg, Pia (2019-03-07), "*Sverige kräver IS-tribunal för att döma terrorister*" DN Nyheter, <<https://www.dn.se/nyheter/varlden/sverige-kraver-is-tribunal-for-att-doma-terrorister/>>, hämtad 2019-04-19.

Holmqvist, Anette (2019-03-06) "*Stefan Löfven: "Begår man terroristbrott ska man dömas"*" Aftonbladet, <<https://www.aftonbladet.se/nyheter/samhalle/a/m6XP3L/stefan-lofven-begar-man-terroristbrott-ska-man-domas>>, hämtad 2019-04-25.

Houry, Nadim (2019-02-05) "*Bringing ISIS to Justice: Running Out of Time?*" HRW, <<https://www.hrw.org/news/2019/02/05/bringing-isis-justice-running-out-time>>, hämtad 2019-05-07.

Nummelin, Wictor (2019-03-07), "*Damberg: Växande intresse för IS-tribunal*" SvD, <<https://www.svd.se/sverige-samlar-stod-for-is-tribunal>>, hämtad 2019-03-30.

Willie, Belkis (2019-02-24) "*Swedish Court Says Absues Against ISIS Fighters Still War Crimes*" Human Rights Watch, <<https://www.hrw.org/news/2019/02/24/swedish-court-says-abuses-against-isis-fighters-still-war-crimes>>, hämtad 2019-05-06.

Rapporter

Human Rights Watch World Report 2014, Events of 2013, <https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2014_web_0.pdf>, hämtad 2019-05-02.

Human Rights Watch World Report 2015, Events of 2014,
<https://www.hrw.org/sites/default/files/wr2015_web.pdf>, hämtad
2019-05-02.

Human Rights Watch World Report 2016, Events of 2015,
<https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2016_web.pdf>, hämtad 2019-05-06.

Human Rights Watch World Report 2017, Events of 2016,
<https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/wr2017-web.pdf>, hämtad 2019-05-06.

Human Rights Watch World Report 2019, Events of 2018,
<https://www.hrw.org/sites/default/files/world_report_download/hrw_world_report_2019.pdf>, hämtad 2019-05-06.

Human Rights Watch Report, Maria Elena Vignoli (2017-10-03) ””*These are the Crimes we are Fleeing*” *Justice for Syria in Swedish and German Courts*”, <<https://www.hrw.org/report/2017/10/03/these-are-crimes-we-are-fleeing/justice-syria-swedish-and-german-courts>>, hämtad 2019-05-14.

Andra elektroniska källor

International Criminal Court, *Rome Statute and other agreements*,
<https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/RomeStatute/Pages/default.aspx>, hämtad 2019-04-18.

International Criminal Court, *State Parties to the Rome Statute*,
<https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/states%20parties%20_%20chronological%20list.aspx>, hämtad 2019-04-15.

Kosovo Specialist Chambers & Specialist Prosecutor's Office, *Background*, <<https://www.scp-ks.org/en/background>>, hämtad 2019-05-04.

Law No. 05/L-053 on Specialist Chambers and Specialist Prosecutor's Office, <<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/05-L-053%20a.pdf>>, hämtad 2019-05-12.

Special Tribunal for Lebanon, *STL Timeline of Events*, <<https://www.stl-tsl.org/en/about-the-stl/636-creation-of-the-stl>>, hämtad 2019-04-20.

Svenska FN-förbundet (2018-09-26) *Islamska Staten*, <<https://www.globalis.se/Konflikter/Den-islamiska-staten-IS>>, hämtad 2019-05-04.

Sveriges Riksdag, *Dokument & lagar*, <https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/inratta-en-internationell-tribunal-for-is-krigare-_H6022447>, hämtad 2019-04-25.

Sveriges Riksdag, Webb-tv, *debatt 12 mars 2019 om IS-återvändare*, <https://www.riksdagen.se/sv/webb-tv/video/aktuell-debatt/aktuell-debatt-om-hantering-av-is-atervandare_H6C120190312ad>, hämtad 2019-04-25.

United Nations Human Rights Council, *Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*, <<https://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/IICISyria/Pages/Documentation.aspx>>, hämtad 2019-05-07.

United Nations Mission in Kosovo, UNMIK, *Justice Section*, <<https://unmik.unmissions.org/justice-section>>, hämtad 2019-04-26.

United Nations and the Rule of Law, *International and Hybrid Criminal Courts and Tribunals*, <<https://www.un.org/ruleoflaw/thematic-areas/international-law-courts-tribunals/international-hybrid-criminal-courts-tribunals/>>, hämtad 2019-04-04.

United Nations, Dag Hammarskjöld Library, *Security Council - Veto List*, <https://asp.icc-cpi.int/en_menus/asp/states%20parties/Pages/states%20parties%20_%20chronological%20list.aspx>, hämtad 2019-05-03.